

Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Simpozij u povodu 300. obljetnice rođenja Immanuela Kanta (1724–2024): Kant

Babić, Mile; Mujkić, Asim

2025

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/handle/123456789/834>

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/>

TREĆI DEFINITIVNI ČLAN VJEČNOG MIRA I SUVREMENE MIGRACIJE

*Nerzuk Ćurak**

Sažetak: Naš današnji svijet obilježen je migracijama. Velike seobe ljudi utjecale su na širenje procesa radikalne sekuritizacije svijeta i iz njega proizašle normativizacije, koja je ideju granice pretpostavila ideji humanuma. Moguća dehumanizacija Evropske unije kroz negaciju kozmopolitizma kao ključne vrijednosti EU vraća nas na Kantov *Vječni mir*, taj trajni model bolje, inkluzivnije Evrope. U tom kontekstu treći definitivni članak *Vječnoga mira* treba promatrati kao izvorište i sastavni dio Evropske unije u čijem vrijednosnom imaginariju gostoljubivost zauzima ključno mjesto.

Ključne riječi: svjetski mir, gostoprimstvo, migracije, migranti, granice, kosmopolitizam, Drugi, strah od Drugoga

Tekst

Na dugoj vertikali kritičkih opservacija Kantovog remek-djela *Vječni mir* možemo pratiti i pozitivne i negativne valorizacije ovog zemaljskog mirovnog manifesta, ovisno o, rekao bih, etičkoj i metodološkoj poziciji autorâ. Sklon sam onom razumijevanju Kantovog besmrtnog traktata, kako su ga kroz svoje radove kontekstualizirali, rekontekstualizirali i dekontekstualizirali Seyla Benhabib, Martha Nussbaum, Jürgen Habermas, Ulrich Beck, Dieter Senghaas i, na kraju, Ulrike Guérot s knjigom *Zašto Evropa mora postati Republika*. Također, ovaj rad je djelimično naslonjen na moja prethodna istraživanja filozofije suvremenih migracija, objavljena u tekstu *Dugo putovanje migranata u Evropsku uniju* (Ćurak, 2021: 237–246).

Mir – regulativna ideja uma

Odgovorna interpretacija Kantovog besmrtnog djela, pa tako i *Vječnog mira*, kao filozofskog traktata u kojemu genije napušta predrasude svoga doba i

* Redovni profesor Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, dopisni član ANUBiH, nerzuk.curak@fpn.unsa.ba

tri ključne redukcioniističke teorije koje su oblikovale 18, 19. i početak 20. stoljeća – geografski determinizam, socijalni darvinizam i biološki imperijalizam, ne može zanemariti da se u Kantovom slučaju radi o naročitom djelu ljudskog mišljenja,¹ sposobnog da samog sebe i ograničenja pripadajućeg rasiističkog doba, prevaziđe. Ovo naglašavam zbog sklonosti da se u različitim oblicima mišljenja svijet motri iz ugla svog doba bez želje za razumijevanjem uvjeta doba u kojemu je nastao neki važan misaoni rezultat.

Malo sam se počeo osipati od ideja koje insistiraju na onoj vrsti objektivizacije mišljenja tako što svako mišljenje zasnovano na vrijednosnom imaginariju koje uključuje etos univerzalnog, a isključuje oholost tzv. moralne neutralnosti smatraju nedopustivim prokliznućem *lijepih duša*, tih *vrljih tješitelja* koji suspenzijom neutralnosti omekšavaju stvarnu misaonost. U tu gabulu može se na taj način smjestiti i Kant, jer je *Vječni mir* generiran iz ideje slobode koja je s onu stranu bilo kakve moralne neutralnosti.

Vječni mir je utopijski projekt, spojiv s idejom povijesti, napisan u punoj Kantovoj zrelosti i nije nikakva spekulativna tlapnja, nikakva interpretacija svijeta izvan historije. Kantovo uvjerenje da je mir *regulativna ideja uma* jedan je od apriornih principa od kojeg polazimo u razumijevanju mogućnosti da Zemlja ima mir, ali ne samo kao teološki imperativ već kao teleološki način spoznaje svijeta – u umu naša planeta jeste mirovni projekt ljudi. No da je tako lako materijalizirati umne slike, vječni mir ne bi bio moguć samo na grobljima već bi gospodario i svijetom života. Ipak, Kantu je *od trenutne provedbe važnije utemeljenje principa*, kao tendencija, intencija i latencija sljedeće mirovne forme koju smo kao ljudska zajednica nastojali graditi i još uvijek gradimo, uprkos sumnjama.

Vječni mir ozbiljan je teorijski izvor i vrijednosni nacrt buduće mirovne forme čovječanstva koja u velikoj mjeri ovisi o našem recentnom razumijevanju i političkom rezoniranju trećeg definitivnog člana Kantove univerzalne mirovne trajektorije kao briljantnog odmaka od evropske kolonijalne prakse i uspostavljanja jedne moguće kosmopolitske politike. Podsjetimo se: “Pravo građana svijeta treba da se ograniči na uslove opšteg hospitaliteta”.² Ovaj član anticipira planetarnu međuzavisnost kojoj smo više ili manje radikalno izloženi i ruši projekcije svijeta koje ga motre na naturalističko-geološki način, kao svijet tektonski suprotstavljenih civilizacijskih blokova. Naravno,

¹“Mjereno prema jedinom datom aršinu – a to je broj knjiga napisanih direktno za ili protiv njega, ne govoreći o onima koje je indirektno izazvao – nema nijednog filozofskog pisca, izuzmemo li Aristotela, Dekarta i Loka, koji bi mogao da pretenduje da se primakne Kantu po širini i dubini uticaja na duh ljudi.” (Quincey, 2021: 12)

²Svi citati iz “Vječnog mira” u ovom tekstu preuzeti iz: Kant, 1996.

međusobna zavisnost zahtijeva kontrolu afekata između starosjedilaca i onih koji su došli, da bi u društvenoj sferi i sferi morala stvorili uvjete za mir. I baš kada smo mogli pomisliti da je mir moguć, nakon kantovske odluke njemačke vlade iz 2014. godine da primi stotine hiljada migranata, što u umu jeste početak izgradnje svjetskog mira, uslijedila je, i još uvijek traje kao snažna antimirovna gesta, trijumfalna reakcija najrigidnijih suverenitetskih ideologija i agresivni povratak ideje i forme granice kroz sekuritizaciju transnacionalnih entiteta kao što je EU, ta obećavajuća lokalna aplikacija Kantovog trećeg definitivnog člana vječnog mira. Hobs se vratio, a Kant kao da je ustuknuo. Kant je *Šengen*, a *Šengen* je ugrožen.

Pravo, a ne filantropija

Ostane li *Šengen* i nastavi li se razvijati kroz prostor kao moguća institucionalna beskonačnost, koja se dakle ne završava na vratima ugroženog evropskog postmodernog raja, opći hospitalitet je moguć. Radi se o historiji, a ne nekakvoj izvanhistorijskoj špekulaciji, jer upravo historijski, pravo na Zemlju pripada svima nama, građanima našeg sferičnog entiteta. Nećemo sada zaboraviti ideju vremena, koja ne može biti pobijeđena na način da apstrahiramo šta su nekada radile kolonijalne i imperijalne sile. Emancipirajući se od imperijalnog uma kao takvog, ali i imperijalnog uma u samom sebi, Kant gradi argumentaciju gostoprimstva iz više različitih vrijednosnih uglova, ali s čvrstim uvjerenjem da gostoprimstvo nije čin milosrđa ili neke antropofilije, već izraz prava:

...ovdje... nije riječ o filantropiji, nego o pravu, te prema tome hospitalitet (gostoprimstvo) znači pravo svakog stranca da u slučaju dolaska na tle nekog drugog ne bude od ovoga primljen neprijateljski. To mu se pravo može uskratiti ako s tim nije skopčana njegova propast. No dok se mirno vlada na svom mjestu, ne smije biti susretan neprijateljski. Taj se zahtjev ne može postavljati na osnovu prava gostoprimstva (jer bi se za to tražio poseban dobrotvorni ugovor, po kome bi on na izvjesno vrijeme postao ukućanin), već na osnovu prava posjete, koje pripada svim ljudima kao društvenim bićima. Jer, svi oni zajednički imaju pravô na zemljinu površinu, na kojoj se, pošto je loptasta, ne mogu rasuti u beskonačnost, već jedan mora trpiti drugoga kraj sebe, i niko prvobitno nema više prava da bude na jednom mjestu zemlje nego drugi.

Šta se u našem Sada suprotstavlja ovom čudesnom uvidu? Baš kult granice koji smo već apostrofirali, a koji uključuje militaristički razvoj granice kao linije koja razdvaja, mada bi, barem u EU, državne granice trebale biti linije koje spajaju, tendirajući svojim spajajućim značenjem k svjetskom miru.

Prije više od dva stoljeća, daleke 1795. Kant je ovakvim razumijevanjem gostoprimstva transpovijesni prijatelj migranata, s onu stranu njihove negacije kao ljudskih bića, a kojoj svakodnevno prisustvujemo, bilo u zemljama EU, bilo u njenom najbližem susjedstvu. Da li je Zapad izdao Kanta, izmišljajući sijaset normativnih razloga da uskrati gostoprimstvo ljudima koji nastanjuju istu planetu, našu okruglu zemlju?

EU zaboravlja na prošlost nekih zapadnih zemalja koje su silom osvajale dijelove svijeta iz kojih dolaze današnji tražitelji azila, o čemu mislilac iz Königsberga bilježi:

Pod izgovorom da im je jedina namjera osnivanje trgovačkih stovarišta, oni (kolonijalne sile, op. a.) su u Istočnu Indiju (Hindustan) doveli strane ratničke narode, a zajedno s njima uspostavili su i ugnjetavanje domorodaca, podbadaње raznih tamošnjih država na ratove bez kraja i konca, glad, pobunu, vjerolomstvo i kako već ne glasi ta litanija svih zala od kojih trpi ljudski rod... A sve to čine one sile koje se svojom pobožnošću busaju u prsa i, premda su do grla ogrezle u nepravdi, hoće još da ih smatraju za izabranice pravdoljubivosti.

Zar ovakva prošlost nije potreban i dovoljan uvjet za moralno djelovanje EU kao sljednice ovih nasilničkih, kolonijalnih sila? Budući da EU ne nasljeđuje njihovu organiziranu upotrebu sile i stravičnu proizvodnju nasilja tokom prethodnih stoljeća, već se evo 80 godina pruža kroz historiju kao entitet mira i nenasilja, kao baš tendirajuća federalna zajednica koja je bliska Kantovoj slici svijeta, moralni imperativ EU zahtijeva da se načelo hospitaliteta ponovo razvije bez zazora i ograda spram onih koji u ovom velikom pokretu istočnog čovječanstva žele biti na zapadu naše zajedničke okrugle planete. Iz prostog razloga što je to još uvijek intencionalno najbolji svijet u kojem *gost mora biti prihvaćen, a ne da doživljava neprijateljstvo*.

Nova epoha mira, čiji je jedan od nosećih stubova ovovremena epska seoba naroda po teritoriju svima pripadajuće zemlje, nužno uključuje Kantovu mirovnu intervenciju koju je ponudio svijetu kroz svoj utopijski traktat *Vječni mir*, a koji nije ništa drugo nego umni prodor u naš ljudski zavičaj, determiniran ne samo predrasudama, nasiljem i poniženjem nego i ljubavlju i nadom.

Trijumf Levijatana

Nova epoha mira implicira svojevrsno promigrantsko čitanje Kanta, oživljavanje *vječnog mira* u sumornim izbjegličkim kampovima kroz okončanje kulture straha, kroz okončanje svojevrsne, kako to kaže autor čuvene *Geopolitike emocija* Dominique Moisi, “‘izraelizacije’ života koja je postala,

u stvari, realnost širom svijeta” (Moisi, 2012), označavajući trijumf levijatan-ske sigurnosti nad slobodom.

Zašto je suvremena moderna država, država kao takva, takva? Zašto su geopolitički, geostrateški, sigurnosni, identitetski, svjetonazorni, općenito suverenitetski kriteriji uvijek ispred očiglednosti neke konkretne, užasavajuće ljudske patnje? Zašto se u razumijevanju svijeta prvo neutrališe očiglednost, a zatim se kroz posredne, vrlo često fabricirane, instrumentalizirane kriterije, objašnjava da očiglednost nije istinita, da su činjenice u koliziji s ideološkim pogledom na svijet, pa je od izuzetne važnosti objektivnu stvarnost (npr. nehumani odnos grčkih, srbijanskih, bosanskohercegovačkih, hrvatskih, mađarskih, italijanskih vlasti prema migrantima) prekriti argumentacijom koja je izvan stvarnosti, ali nije izvan ideologije zasnovane na demonizaciji i denuncijaciji migrantsko-izbjegličkog Drugog?

Odnosnje država prema hiljadama nesretnika koji pred ratom, terorom, neslobodom, ekonomskom bijedom i drugim oblicima nasilja, danima, mjesecima i godinama putuju u potrazi za boljim životom i minimumom dostojanstva, zabrinjavajuće je i korespondira, u ovoj dionici povijesti, s rastom regresivnih, nazadnih, ksenofobnih, primarno antisemitskih i islamofobičnih ideologija koje su i u EU, tom najboljem od svih svjetova, počele snažno da rastu i ostvaruju bitan uticaj na društvene odnose, o čemu nam zorno svjedoče rezultati izbora za Evropski parlament iz juna 2024. godine.

Evropska unija zamišljena je kao bezgranična ideja čije će realiziranje u povijesti upravo biti zasnovano na kraju granice, na deterritorijalizaciji i gubljenju onog mitskog, suverenitetskog značaja koji je granica proizvodila, faktički, od Vestfalskog mira iz 1648. pa do Mاستrihtskog ugovora iz 1992.

Nažalost, EU se okrenula protiv sopstvene svrhe, prepuštajući političku pobjedu novoj evropskoj desnici, čiji postfašizam i iliberalizam opasno rastu, tjerajući konvencionalnu evropsku desnicu da radikalizira svoj politički diskurs, pomjerajući socijalno klatno političkog polja u prostor desničarskog populizma čiji je unutrašnji sadržaj proizvodnja straha od migranata na zasadama deprimirajuće, predrasudne civilizacijske isključivosti.

Ta isključivost je zasnovana na zloupotrebi maksime da je “bitno očima nevidljivo”, pa se ono vidljivo, ono stvarno, ono bitno – autentična ljudska patnja prognanih, poniženih, skučenih i obespravljenih – banalizira i relativizira traženjem nekih nevidljivih uzroka koji će umiriti savjest neprijateljski nastrojene države i opravdati dehumanizaciju “putujućih apatrida” kroz dozvoljeni teror snaga sigurnosti.

Tako se i moglo desiti da se tragedija i nesreća stotina hiljada ljudi koje imenujemo migrantima, na fonu apriornih predstava o nepripadajućem Drugom, čita u neprijateljskom ključu, uz radikalno zanemarivanje očiglednosti; tako se moglo desiti da proizvodnja narativa o nasilnom ekstremizmu, političkom radikalizmu i terorizmu buja, mada su tužne kolone jadnih ljudi iz Sirije i Iraka, iz Afganistana i Pakistana, iz, nesumnjivo, ljudskog svijeta, prazne od tog sadržaja, ili su te stravične ideologije na razini statističke greške. No, kako živimo u predstavama stvarnosti, a ignorišemo stvarnost, dovoljno je da dominirajuće, isključujuće neodesne ideologije našega doba (koje nažalost prihvataju i neke, nominalno socijaldemokratske, stranke), samo zabace udicu bilo kojeg antisemitizma i činjenice bivaju irelevantne, a kultura straha postaje određujuća vrijednost koja tjera države Zapada da, odustajući od civilizacijskih vrednota, zapisanih u kulturni kod evropskog vrijednosnog imaginarija, migrante, sjećajući se kolonijalizma, prekriže kao etičku vrijednost, o čemu sjajni afrički mislilac Achille Mbembe (2019: 17) kaže: “Pretvarajući se da domorocu želi dobro umesto njega samog, kolonijalni aparat je nastojao ne samo da zatre njegovu želju za životom već i da smanji njegovu sposobnost da samog sebe vidi i cijeni kao moralnog aktera.” Ovaj stav se snažno čita s prethodnim Kantovim mišljenjem o kolonijalnim silama.

Države članice EU, koje su izdale kosmopolitsku ideju Evrope, svele su putujući horor migranata na život *homo sacera*, na naturalni, goli život, na čisti biologizam, na poživotinjenje migranta kao amoralne figure. Upravo to se dešava u ovom momentu i dehumaniziranim građanima Gaze.

I onda se, kao institucionalna gesta izdaje kosmopolitizma, kao izdaja Kanta i trećeg člana univerzalne ljudskosti, uspostavi granica, a EU se pred terorom nacionalnih suvereniteta povuče na rezervni položaj, čekajući da se postfašizam, sam od sebe, raspline kao neugodnost naše evropske uljudbe, naše birokratske, liberalne utopije. Nažalost, postfašizam se neće raspliniti. Udahnuće svoj pečat evropskoj političkoj i kulturnoj nizbrdici. Od fundamentalne važnosti je spriječiti dolazak novog mračnog doba u kojemu bi se migranti i izbjeglice mogli naći zgaženi pod stopalima postfašizma. A nisu zanemarivi znakovi tame. Ipak, nada uvijek tinja.

Inkluzija “barbara” i opće građanstvo

Ona se pojavljuje baš u povratku Evrope sebi, svojim kantovskim korijenima, svom *postmodernom raju* u kojemu granice spajaju, a ne razdvajaju, bilo koga, ne samo građane EU. Jer EU je kosmopolitska, inkluzivna zajednica

permanentne nade u bolji život koja je sada samo u fazi umora pod teretom nacionalističkih i šovinističkih strasti čiji protagonisti žele povratak Evrope u barbarstvo, umjesto odgovorne “pacifikacije socijalnog polja” (Pavić, 2020: 146) u kojoj nam varvari, Konstantine Kavafi,³ neće nedostajati, već će biti tu kao potencijalni dokaz da možemo izgraditi svijet u kojemu čovjek nigdje na svijetu nije stranac? Nažalost, danas, u najrazvijenijim liberalnim demokracijama caruje strah od migranata koji se preko nacionalnih strahova ukotvljuje u evropski strah, u novi “strah na Zapadu”. Evo šta o tome, kroz prizmu francuskog straha, kaže teolog i svećenik Benoist de Sinety:

³ Koga to očekujemo ovdje na agori?
Varvari danas će doći.
Otkud u Senatu ova nepokretnost?
Zašto sjede senatori, zakone ne kroje?
Zato jer varvari danas će doći.
Al' zakone zašto ne donose senatori?
Kad varvari stignu, sa sobom donijeće svoje.
Zašto je tako rano ustao naš vladar?
i zašto na gradskoj kapiji stoji,
svečan, u odeždi sjajnoj i s krunom na glavi?
Zato jer varvari danas će doći.
I naš vladar iziš'o je
dar noseći pred njihovog vođu. Povelju
drži u ruci, pergamen gdje utisnuti
najveća su zvanja, titule i časti.
Zašto su izišli konzuli naši,
njih dva, i pretori u togama crvenim?
Zbog čega oni ametisti na rukama njimim,
od smaragda svi ti sjajni prstenovi?
Zbog čeg' skupocjene štapove nose danas,
što rezbariše ih najbolji zlatari?
Zato jer varvari danas će doći,
a varvare ove zasjenjuju stvari.
Zašto nisu došli, k'o obično, časni besjednici
da sačine govor i da kažu svoje?
Zato jer varvari danas će doći
a besjede, ljeporječje, varvarima dosadno je.
Al' otkud najednom nelagodnost i pometnja?
(Kako ozbiljna su postala sva lica.)
Zašto tako brzo ulice i trgovi puste
i svak odlazi doma, opsjednut mislima?
Zato jer noć pade a varvara nema.
Neki ljudi stigoše s granice,
tvrde da varvara nema više.
Bez varvara sada što će biti s nama?
Ti ljudi, na kraju, bjehu neko rješenje.
Konstantin Kavafi, *Iščekujući varvare*, u: Kavafi, 1988. Prevod: Slobodan Blagojević

U nekoliko mjeseci Europu je preplavio strah; zahvaćena ludilom, zaboravila je na svoju dušu. Francuzi o tom strahu otvoreno govore i prihvaćaju ga. U ispitivanju javnog mnijenja koje je 2016. godine proveo časopis *Parisien*, 61% Francuza priznaje svoj strah od migranata; sedam od deset ispitanika smatra da treba pooštriti kriterije ulaska u zemlju dok je prethodne godine takvih bila tek polovina. Taj strah je iracionalan: opak, opasan, jeziv. Onaj “Drugi” je delikvent, prijetnja. Papini pozivi za prihvaćanje migranata, koje su mediji naveliko prenosi, često ostaju neshvaćeni, zapravo odbačeni od mnogih francuskih kršćana. Prema strancima danas osjećamo nelagodu. (Sinety, 2022: 29)

A nepregledne kolone migranata, apatrida, ljudi u čamcima... trebale bi biti orijentir za našu ljudskost, za dugo putovanje u novu epohu mira koje nema bez individualne ljudske dobrote (*svijet neće biti gore mjesto ako u njemu bude sve više dobrih ljudi*, rekao bi Kant), ali ni bez institucionalnog Dobra, kako nacionalnih država, emancipiranih od teorija krvi i tla, tako i normativne pravde Evropske unije i svih budućih nadnacionalnih entiteta i organizacija.

Kao ljudska zajednica, tokom dugog putovanja pejzažima historije, učinili smo nekoliko važnih institucionalnih mirovnih iskoraka. Nisu za potcijeniti čak i kada ne daju željeni rezultat: od Lige naroda, preko UN-a, do EU, mir je rastao uprkos zonama nasilja. Sada je dramatično ugrožen i Kant nam svojim *Vječnim mirom* može pomoći da, s dostignutog stepena mirovnog razvoja, pravimo nove misaone i institucionalne prodore u svjetsku zbilju. To za početak znači da ne smijemo odustati od UN-a.

UN je institucionalizacija jedinstva među narodima koje se razvilo na cijeloj zemlji, kako kaže Kant, “do te mjere da se povreda prava izvršena na jednom mjestu na zemlji osjeća na svim drugim mjestima, samim tim ideja o pravu građana svijeta nije nikakva fantastična i nastrana pravna zamisao, već je u nepisanom kodeksu i državnog i međunarodnog prava nužna dopuna za javno pravo čovjeka uopšte a time i za vječni mir”, koje nije mir nadgrobnih spomenika, nego kreativna ljudska moć koja reducira nasilje promjenom zbilje bez krvi, prije svega nenasilnim građanskim akcijama i permanentnim pritiskom na donositelje odluka da u njima prevladaju, kako bi to kazao Steven Pinker (2021), “bolji anđeli ljudske prirode”. Da bi se to počelo dešavati, UN ne može biti kraj, već novi početak međunarodnog mirovnog organiziranja, novi početak procesa pacifikacije svijeta.

Smanjivanje nasilja, smanjivanje potrebe za nasiljem, njegova univerzalna regulacija bez geopolitičkih i političkih imperativa, budućnost je čovječanstva u kojoj će ljudi biti važniji od država, najvažnija norma humanističkog

suvereniteta. Registru historije, a ne utopizmu, pripada mogućnost konstitucije *Kosmopolitske organizacije mira* (KOM)⁴ koja će nadići sadašnji način konstitucije Ujedinjenih nacija, tako što neće države delegirati svoje predstavnike, nego će KOM biti evoluirajuća organizacija ujedinjenih ljudi, u koju građani Zemlje, bez obzira na mjesto življenja, delegiraju svoje predstavnike shodno zajedničkim interesima i strastima. Takva mogućnost je daleka; veća je mogućnost da nas vještačka inteligencija prije toga pobijedi kao vrstu. Ipak, ako se ljudi educiraju, ako se nacionalno depolitiziraju i univerzalno repolitiziraju, stupili smo na stazu mira. Naša ljudska historija obojena je krvlju zbog etničkog, nacionalnog ili državnoimperijalnog suvereniteta. Svu prolivenu krv svijeta, uz dozu simplifikacije, možemo fakturirati ovoj trijadi suvereniteta. U našoj narednoj budućnosti, ako želimo da ona bude humana, a ne posthumana, imat ćemo KOM, kao organizaciju ujedinjenog čovječanstva, barem kao konkurenciju UN-u ili kao hijerarhijski višu internacionalnu strukturu, kao početak mira među ljudima. Mir među ljudima koji će imati svoju internacionalnu formu spriječit će ratove među državama. Time će biti ispunjen osnovni uvjet za razvoj novog transgraničnog kosmopolitizma. Opće gostoprimstvo, bez Centra, jer centar je svugdje:⁵ i u Africi i u Aziji i u Evropi, i u Americi, i u Australiji... Tada će i opće građanstvo biti na pomolu.

Literatura

Agier, Michel. *Nove seobe naroda, novi kozmopolitizam*, Biblioteka XX vek, Beograd 2019.
Borovski, Ludvig E. – Jahman, Rajnhold B. – Vazijanski, E. A. K. *Ko je bio Kant? Tri biografije od Kantovih suradnika*, Plato, Beograd 2003.

⁴ Evo dodatnog argumenta za rad na političkoj institucionalizaciji mirovnog kosmopolitizma, argumenta generiranog iz gole stvarnosti života kao takvog: “Ko nam bolje od ‘iskorijenjenih’ može dati konkretan, empirijski trag novog kosmopolitizma i navesti nas na razmišljanje o političkoj perspektivi koju taj kosmopolitizam otvara na svjetskom nivou? Migranti koji idu od zemlje do zemlje, od regije do regije, potomci migranata ili prognanih koji su o njima sačuvali identitetsku sliku stranca... svi ljudi u iseljavanju pozivaju da se razmisli o stvarima koje će se jednog dana odnositi i na njihove savremenike koji su se više ili manje provizorno ustalili na nekom mjestu ‘Zemljine površine’ (Kant), i kojima će možda biti veoma korisno da o sebi misle kao o kosmopolitima ako i sami budu morali da promjene luku u kojoj su se usidriili” (Agier, 2019: 125–126). A to je već politika i ekonomija brige koja zahtijeva organizirani, institucionalni kosmopolitski odgovor.

⁵ Osnivač suvremenih mirovnih studija, norveški znanstvenik Johan Galtung, u teoriji pozitivnog mira snažno razvija tezu da je pozitivan mir, i kao ideal i kao internacionalna politička vrijednost, moguć samo ako ne postoji dominirajući Centar, već je Centar svugdje i svuda, u svim kulturama istovremeno. U njegovoj opservaciji pozitivnog mira, primjera radi, u Vijeću sigurnosti Ujedinjenih nacija nijedna država ne bi trebala imati pravo veta (pravo Centra!), što korespondira s kosmopolitskom idejom decentraliziranog i permanentno decentralizirajućeg Centra koji jeste svijet sam. Detaljnije u: Galtung, 2009.

Posebna izdanja ANUBiH CCXVIII, OHN 50,

- Ćurak, Nerzuk. *Zašto je Bosna a ne ništa*, Centar za kritičko mišljenje, tačno.net, Mostar 2021.
- Galtung, Johan. *Mirnim sredstvima do mira*, Službeni glasnik – NVO Jugoistok XXI, Beograd 2009.
- Guérot, Ulrike. *Warum Europa eine Republik werden muss! Eine politische Utopie*, Piper Verlag GmbH 2017.
- Kant, Immanuel. Vječni mir. Filozofski nacrt, u: *Um i sloboda, Spisi iz filozofije istorije, prava i države*, ur. Danilo Basta, Fakultet političkih nauka, Beograd 1996.
- Kavafi, Konstantin. *Sabrane pjesme*, Svjetlost, Sarajevo 1988.
- Mbembe, Achille. *Politike neprijateljstva*, Fakultet za medije i komunikacije, Univerzitet Singidunum, Beograd 2019.
- Moisi, Dominik. *Geopolitika emocija*, Clio, Beograd 2012.
- Pavić, Lana. *Načelo hospitaliteta i problem europskog kozmopolitizma*, Disput, Zagreb 2020.
- Pinker, Steven. *Bolji anđeli naše prirode*, Mozaik knjiga, Zagreb 2021.
- Quincey, Thomas de. *Poslednji dani Immanuela Kanta*, Službeni glasnik, Beograd 2021.
- Sinety, Benoist de. *Treba dignuti glas. Prihvat migranata, poziv na hrabrost*, Isusovačka služba za izbjeglice, Zagreb 2022.

THE THIRD DEFINITIVE ARTICLE OF PERPETUAL PEACE AND CONTEMPORARY MIGRATION

Summary: Our current world is marked by migration. The large migrations of people influenced the spread of the process of radical securitization of the world and the normatization derived from it, which assumed the idea of the border to the idea of humanum. The possible dehumanization of the European Union through the negation of cosmopolitanism as a key value of the EU, brings us back to Kant's *Perpetual Peace*, that permanent model of a better, more inclusive Europe. In this context, the third definitive article of *Perpetual Peace* should be seen as a source and an integral part of the European Union, in whose imaginary of values, hospitality occupies a key place.

Keywords: world peace, hospitality, migration, migrants, borders, cosmopolitanism, the Other, fear of the Other

